

"İQTİSADI İSLAHATLAR" elmi-analitik jurnal

"AÇIQ BÜDCƏ İNDEKSİ": MÖVCUD VƏZİYYƏT, YENİ TRENDLƏR VƏ İMKANLAR

№ 2 (3)

Elmir EYVAZ-ZADƏ
Doktorant, İqtisadiyyat Nazirliyinin
İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu,
Azərbaycan Respublikası
Maliyyə Nazirliyi, baş məsləhətçi

“Açıq Büdcə İndeksi”: mövcud vəziyyət, yeni trendlər və imkanlar

Elmir EYVAZ-ZADƏ,
Doktorant, İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu,
Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi, baş məsləhətçi

XÜLASƏ

Bu tədqiqatda fiskal hesabatlılıq üzrə Azərbaycandakı mövcud vəziyyət beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla araşdırılmış, habelə büdcə açıqlığı sahəsində son illər görülmüş işlər ətrafı təhlil edilmişdir. Eyni zamanda büdcə şəffaflığı üzrə fiskal diaqnostika aləti olan Açıq Büdcə Sorğusu (Open Budget Survey) hesabatındakı indikatorlar üzrə təhlillər verilmiş, ölkənin mövqeyini yaxşılaşdırmaq üçün müvafiq təklilər irəli sürülmüşdür.

Məqalədə Maliyyə Nazirliyi tərəfindən dərc edilmiş büdcə sənədlərindən istifadə edilmiş, Açıq Büdcə İndeksi (Open Budget Index) üzrə ortamüddətli dövrdə ölkənin mövqeyinin güclənməsi üçün sistemli yanaşma və müqayisəli təhlil metodlarından istifadə edilərək reytingin yüksəldilməsi imkanları araşdırılmışdır.

Açar sözlər: *Açıq Büdcə İndeksi, fiskal şəffaflıq, hesabatlılıq, büdcə siyasəti*

GİRİŞ

Son dövrlər ölkədə açıq hökumət prinsiplərinin tətbiqinin genişləndirilməsi, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması, vergi və gömrük inzibatchılığının sadələşdirilməsi, habelə dövlət maliyyə idarəetməsində şəffaflığın və hesabatlılığın artırılması istiqamətində mühüm addımlar atılmaqdadır.

Dövlət və icmal büdcələrinin tərtibi və icrası ilə əlaqədar məlumatların ictimaiyyətə mütəmadi açıqlanması tədbirləri Azərbaycan hökumətinin prioritetlərindəndir. Eyni zamanda bu sahədə aparılan islahatların tərkib hissəsi olaraq **“Açıq hökumətin təşviqinə dair 2020-2022-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”** üzrə mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsi, **“Biznes mühiti və beynəlxalq reytinglər” üzrə Komissiya**nın fəaliyyət istiqamətləri daxilində həyata keçirilən işlərin davam etdirilməsi son dövrlərdə sürətləndirilmişdir.

Azərbaycanın sosial-iqtisadi sferada həyata keçirdiyi islahatlar, eləcə də ölkədə innovativ və dayanıqlı iqtisadiyyatın formalaşdırılması istiqamətində atılan ardıcıl addımlar bu sahədə ixtisaslaşmış beynəlxalq təşkilatların, eləcə də reyting agentliklərinin diqqət dairəsində olaraq yüksək qiymətləndirilir. Qeyd olunanların fonunda Beynəlxalq Büdcə Tərəfdaşlığı təşkilatı (“International Budget Partnership”) tərəfindən cari ilin may ayında açıqlanan Açıq Büdcə İndeksində Azərbaycanda dövlət maliyyəsinin idarə edilməsinin keyfiyyətə yeni mərhələyə keçməsi üzrə görülən işlər müsbət qiymətləndirilmişdir.

AÇIQ BÜDCƏ SORĞUSU METODOLOGİYASI HAQQINDA QISA MƏLUMAT

Büdcə prosesinə dair diaqnostik qiymətləndirmə aləti hesab olunan Açıq Büdcə Sorğusu (Open Budget Survey) 2006-cı ildən başlayaraq “International Budget Partnership” təşkilatı tərəfindən hər iki ildən bir tərtib edilir. Açıq Büdcə Sorğusunun 109 sualı (indikatoru) əsasında “Açıq Büdcə İndeksi” hesablanır. Başqa sözlə sorğu üzrə qiymətləndirilən 145 sualdan 109-u büdcə məlumatlarının ictimaiyyətə açıqlığını araşdırır və bu hissənin yekun nəticəsi “Açıq Büdcə İndeksi” hesab olunur. Bu əsasda, Açıq Büdcə İndeksi 8 əsas büdcə sənədinin (İlkin büdcə bəyanatı, büdcə layihəsi, təsdiqlənmiş büdcə sənədi, vətəndaşın büdcə bələdçisi, aylıq və ya rüblük hesabatlar, yarımillik icmal sənədi, yekun illik icra hesabatı, audit hesabatı) məzmunu və dərc edilmə müddətini ölçür. Sorğuda hər bir sual 100 ballıq şkala ilə qiymətləndirilir.

Bu sorğu aləti bir qayda olaraq akademik sfera, büdcə-maliyyə sahəsində fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları, müstəqil iqtisadçı-ekspertlər qrupu tərəfindən ilkin qiymətləndirildikdən sonra Beynəlxalq Büdcə Əməkdaşlığının ("International Budget Partnership") komandasına təqdim edilir. Büdcənin tərtibinə məsul olan müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (əksər ölkələrdə - Maliyyə Nazirliyi) tərəfindən sorğunun ilkin versiyasına baxılır (Government Review Process), daha sonra sorğu ilə bağlı rəylər təşkilata bildirilir. Həmin rəylər əsasında təşkilat tərəfindən sorğuya yenidən baxılaraq yekun qiymətləndirmə tərtib olunur.

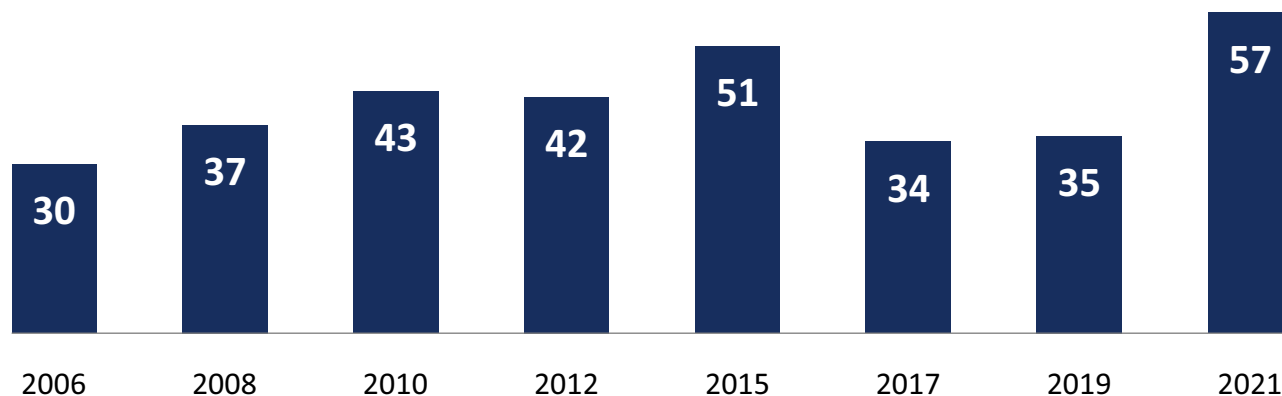
Açıq Büdcə Sorğusu büdcə şəffaflığını, ictimai iştirakçılığı və büdcəyə effektiv nəzarətin mövcud vəziyyətini öyrənən sorğu aləti olmaqla yanaşı bir sıra beynəlxalq təşkilatların tərtib etdiyi reytinglərdə də bəncmark hesab olunur. Belə ki, Qlobal Rəqabətqabiliyyətlik Hesabatında büdcə şəffaflığı (1.06 Budget transparency) indikatoru göstərilən zaman Açıq Büdcə İndeksinin nəticəsinə istinad edilir.

"AÇIQ BÜDCƏ İNDEKSİ - 2021": FİSKAL HESABATLILIQ ÜZRƏ MÖVCUD VƏZİYYƏT

Qeyd edilməlidir ki, -[Açıq Büdcə Sorğusu 2021 hesabatı](#) 2021-ci il yanvarın 1-dək, başqa sözlə 2020-ci büdcə ili ərzində hazırlanmış (yanvarın 1-dən dekabrın 31-dək) büdcə sənədlərinin dərc edilmə vaxtının və məzmunun qiymətləndirilməsini, eləcə də il ərzində baş vermiş digər büdcə proseslərinin qiymətləndirilməsini özündə ehtiva etmişdir.

2019-cu ilin reyting göstəricisi (35 bal) ilə müqayisədə son açıqlanan Açıq Büdcə İndeksində Azərbaycanın mövqeyi 22 bal artım olmaqla əhəmiyyətli şəkildə yaxşılaşaraq, ümumi reytingdə **57 ballıq** nəticə ilə qiymətləndirilmişdir (Qrafik 1). Beləliklə, Azərbaycan "Açıq Büdcə İndeksi-2019" hesabatında qiymətləndirmədə iştirak edən ölkələr arasında 81-ci yerdə qərarlaşmışdısa, builki hesabatda 120 ölkə arasında 44-cü yeri tutmuşdur.

Qrafik 1. Açıq Büdcə İndeksinin illər üzrə dinamikası

Mənbə: <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/country-results/2021/azerbaijan>

Ümumilikdə, Azərbaycanın reytingi Açıq Büdcə İndeksi-2021 üzrə sorğuya cəlb edilən ölkələr arasında dünya üzrə ortalama göstəricisindən (45 bal) 12 bənd yuxarı olmuşdur. Azərbaycan bu göstərici ilə Macarıstan, Kanada, Türkiyə və İspaniya kimi ölkələri geridə qoymuşdur. Eyni zamanda "Açıq Büdcə Sorğusu-2021" hesabatına əsasən Azərbaycan büdcə şəffaflığı üzrə ümumi reytingdə ən çox irəliləyən ölkələrdən biridir.

Müqayisəli təhlillər aparılarda məlum olur ki, "Açıq Büdcə indeksi-2019" hesabatı üzrə 109 sualın yalnız 23-ü üzrə (21,1 faiz) standartlara tam əməl edildiyi halda, "Açıq Büdcə indeksi-2021" qiymətləndirilən zaman sualların 44-ü üzrə (40,4 faiz) standartlara tam əməl edilmişdir.

Cədvəl 1: "Açıq Büdcə İndeksi-2021" hesabatında büdcə sənədlərinin standartlara uyğunluq səviyyəsi üzrə bölgüsü

Sənədlər	Sualların sayı	Variantlar üzrə cavabların sayı				
		A	B	C	D	E
		Standarta tam əməl olunur "best practice"	Qismən əməl olunur "good practice"	Minimum cəhdlər var "poor or weak practice"	Əməl edilmir "negative"	Tətbiq edilə bilmir "not applicable"
İlkin büdcə bəyanatı	6	3	2	1	0	0
Büdcə layihəsi	54	15	4	16	18	1
Təsdiq edilmiş büdcə	6	4	1	0	1	0
Vətəndaşın büdcə bələdçisi	4	1	1	2	0	0
Dövlət büdcəsinin icrasına dair cari (aylıq, rüblük) hesabatlar	9	8	1	0	0	0
Dövlət büdcəsinin icrasına dair yarımillik icmal arayış	9	4	2	1	2	0
Dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabat	14	6	2	4	2	0
Audit hesabatı	7	3	1	2	1	0
Yekun	109	44	14	26	24	1

Mənbə: "The Open Budget Questionnaire" məlumat bazası əsasında müəllifin hesablamaları

Açıq Büdcə Sorğusunun nəticəsinin "Qlobal rəqabətqabiliyyətlik hesabatı"nda da bənzərlik olaraq nəzərə alınması da öz növbəsində Qlobal Rəqabətqabiliyyətlik indeksinin müvafiq indikatoru üzrə yaxşılaşmanın olacağını söyləməyə imkan verir. Bütün bunlar mütərəqqi təcrübə və fiskal diaqnostika alətlərinin tələbləri nəzərə alınmaqla görülən işlərin nəticəsidir. Belə ki, 2020-ci ildən başlayaraq rüblük icra hesabatları ilə yanaşı aylıq icra məlumatlarının icmallaşdırılaraq nazirliyin rəsmi internet səhifəsində yerləşdirməsi, eləcə də ötən illərdə olduğu kimi büdcə müzakirələrinə bir ay qalmış "Dövlət və icmal büdcələrinin ilkin göstəricilərinə dair açıqlama" (Pre-budget statement) sənədinin hazırlanaraq dərc edilməsi, habelə digər büdcə sənədlərinin Açıq Büdcə İndeksi metodologiyasına uyğunlaşdırılması sözügedən hesabatda mövqeyimizin irəliləməsi ilə nəticələnmişdir.

Qeyd edilməlidir ki, bundan əvvəlki reyting (Open Budget Index-2019) açıqlananda Azərbaycanda dövlət büdcəsi ilə bağlı ictimaiyyətə açıqlanmalı olan 8 əsas büdcə sənədinin yalnız 6-sı ictimaiyyət üçün əlçatan idi. Büdcə sistemi haqqında qanunvericilikdə hazırlanması və dərc edilməsi nəzərdə tutulmadığından həmin dövrə qədər mövcud praktikada İlkin büdcə bəyanatı və Dövlət büdcəsinin icrasına dair yarımillik icmal sənədləri hazırlanırdı, bu da öz növbəsində əvvəlki reyting göstəricilərinin aşağı olması ilə nəticələnirdi. Bu baxımdan ötən dövr ərzində dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi və bu istiqamətdə şəffaflığın qiymətləndirilməsi üzrə fiskal-diaqnostika alətlərindən olan Açıq Büdcə Sorğusu, habelə Dövlət Xərcləri və Maliyyə Hesabatlılığı (PEFA) metodologiyası dərinlən öyrənilmiş və bu istiqamətdə praktiki işlər sürətləndirilmişdir. Bu platformada həyata keçirilən işlərin məntiqi nəticəsi olaraq Açıq Büdcə Sorğusu-2021 hesabatında ölkənin mövqeyinin əhəmiyyətli yaxşılaşması qeydə alınmışdır.

Açıq Büdcə İndeksi - 2021 hesabatına əsasən dünya üzrə 120 ölkə arasında yalnız 17¹ ölkə büdcə prosesinin müxtəlif mərhələlərində 8 əsas büdcə sənədinin hamısını dərc etmiş hesab olunur ki, Azərbaycan da bu ölkələr sırasında yer alır.

¹Azərbaycan, Cənubi Koreya, Avstraliya, İsveç, Cənubi Afrika, Xorvatiya, Moldova, Gürcüstan, Meksika, İndoneziya, Almaniya və digərləri

Dərc olunan hesabatı ümumiləşdirərək deyə bilərik ki, Açıq Büdcə Sorğusu - 2021 hesabatında qiymətləndirmə zamanı əvvəllər indeksdə açıqlanmadığı göstərilən 2 sənəd ([İlkin büdcə bəyanatı](#) və [Yarımillik İcmal](#)) mövcud sənəd kimi qeydə alınmışdır. Eyni zamanda [2021-ci il dövlət büdcəsi layihəsinə dair izahatın](#) məzmununun bir qədər genişlənməsi, habelə əvvəlki illərdən fərqli olaraq [aylıq icra hesabatlarının](#) müntəzəm dərc edilməsi praktikasının davam etdirilməsi və [2019-cu il dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatın](#) ictimaiyyətə açıqlanması sürətli irəliləyişə təkan vermişdir (Cədvəl 2).

Cədvəl 2. Açıq Büdcə İndeksində qiymətləndirilən büdcə sənədləri üzrə ballar

№	Büdcə sənədləri	2019	2021	Dəyişiklik 2019-2021
1	Dövlət və icmal büdcələrinin ilkin göstəricilərinə dair açıqlama (Pre-budget statement)	Dərc edilməyib	78	+78
2	Dövlət büdcəsi haqqında Qanun layihəsi (Executive's Budget Proposal)	37	43	+6
3	Təsdiq edilmiş büdcə (Enacted Budget)	61	78	+17
4	Dövlət və icmal büdcələri üzrə Vətəndaşın büdcə bələdçisi (Citizens Budget)	58	58	0
5	Dövlət büdcəsinin icrasına dair dövrü (aylıq, rüblük) hesabatlar (In-Year Reports)	44	96	+52
6	Yarımillik icmal (Mid-Year Review)	Dərc edilməyib	63	+63
7	"Dövlət büdcəsinin icrası" barədə illik hesabat (Year-end-Report)	31	62	+31
8	Dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatla Hesablama Palatasının Rəyi (Audit Report)	62	62	0

Mənbə: <https://internationalbudget.org/sites/default/files/country-surveys-pdfs/2021/open-budget-survey-azerbaijan-2021-en.pdf>
<https://live-international-budget-partnership.pantheonsite.io/sites/default/files/country-surveys-pdfs/2019/open-budget-survey-azerbaijan-2019-en.pdf>

Daha spesifik nümunə desək Maliyyə Nazirliyi 2019-cu ildən başlayaraq büdcə müzakirələrində ictimai iştirakçılığın təşviqi, büdcə öncəsi açıq müzakirələrin başlanmasına imkanın genişləndirilməsi üçün büdcə göstəricilərinin Milli Məclisə təqdim edilməsinə bir ay qalmış "İlkin büdcə bəyanatı" (Pre-budget Statement) sənədini hazırlayaraq nazirliyin saytında yerləşdirməyə başlamışdır. Maliyyə Nazirliyinin açıqladığı bu sənəddə ortamüddətli dövr üçün icmal və dövlət büdcələrinin əsas parametrləri, büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətləri, həmçinin ortamüddətli makroiqtisadi proqnozlar, habelə dövlət borcuna dair əsas məlumatlar və digər göstəricilər öz əksini tapmışdır ki, bu da Açıq Büdcə indeksi metodologiyasına uyğun olmuşdur.

Bununla yanaşı, onu da qeyd etmək lazımdır ki, Açıq Büdcə indeksinin hesablanması zamanı büdcə prosesini əhatə edən 8 əsas büdcə sənədi üzrə ümumilikdə 109 sualın demək olar yarısı (54 sual) büdcə layihəsinin məzmunu və əhatəliliyi ilə bağlı suallardır. Belə ki, büdcə layihəsi daha böyük həcmdə informasiyanı əhatə etməklə reytingin ümumi nəticəsində mühüm rol oynayır. Bu istiqamət üzrə Azərbaycanda dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi və eyni zamanda həmin Qanun layihəsinə dair izahat hazırlanaraq "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 14-cü maddəsinə ("Dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsinin dərc edilməsi") əsasən mütəmadi olaraq dərc edilir.

Bununla yanaşı, Open Budget Survey metodologiyası da daxil olmaqla dövlət maliyyə idarəolunması sahəsində bir sıra fiskal diaqnostika alətləri, həmçinin BVF-in "Fiskal Şəffaflıq Məcəlləsi" və Dünya Bankının "Dövlət Xərcləri və Maliyyə Hesabatlılığı" standartlarına əsasən

hökumətin büdcə layihəsində və ya büdcə siyasəti sənədində ortamüddətli dövr üzrə büdcə parametrləri geniş əhatə olunmalı, strateji büdcə mərhələsinə dair izahlar öz əksini tapmalıdır. Bu baxımdan son dövrlərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 avqust 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Ortamüddətli xərclər çərçivəsinin hazırlanması Qaydası" əsasında 2020-ci ildən başlayaraq Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsinin (OMXÇ) tətbiq edilməsi, o cümlədən strateji planlaşdırılma mərhələsində nəticə əsaslı büdcə mexanizminə keçid ilə əlaqədar büdcə sənədlərində "ilkin-aralıq-yekun nəticə" indikatorları üzrə göstəricilərin əhatəsinin genişlənməsi ilə bağlı işlər davam etdirilməkdədir. Ümumilikdə ortamüddətli büdcə planlaşdırılması islahatlarının davam etdirilməsi gələcəkdə büdcə proqramları üzrə xərclərin, nəticə indikatorları (output-outcome) haqqında bütün məlumatların açıqlığını təmin edə biləcək addım hesab edilə bilər ki, bu da öz növbəsində Açıq Büdcə İndeksinin həmin indikatorlarında əlavə ballar gətirə bilər.

Digər tərəfdən bu reyting göstəricisində əhəmiyyətli irəliləyişin olmasında cari icra hesabatlarının (aylıq və rüblük hesabatların) da rolu böyük olmuşdur. Açıq Büdcə İndeksi metodologiyasına uyğun olaraq Maliyyə Nazirliyi tərəfindən 2020-ci ildən başlayaraq dövlət və icmal büdcənin icrasına dair aylıq məlumatları hesabat ayından sonrakı ayın 25-dək nazirliyin rəsmi internet sahifəsində yerləşdirir. Cari ildə də icra hesabatları aylıq period əsasında dərc edilməsi praktikası davam etdirilir.

Məlum olduğu kimi Yarımillik icmal sənədi (Midyear review) də büdcə sistemi haqqında qanunvericilikdə hazırlanması və dərc edilməsi nəzərdə tutulmadığından indiyə kimi mövcud praktikada hazırlanmamışdır. Buna görə də əvvəlki qiymətləndirilmələrdə yarımillik icmal sənədi ilə bağlı bütün sualların cavabı Azərbaycan üçün "standarta əməl olunmur" seçimi olub. Lakin, qeyd etmək lazımdır ki, Açıq büdcə indeksi metodologiyasına əsasən "[2020-ci il dürüstləşdirilmiş dövlət və icmal büdcələrinin layihələri və parametrləri](#)" yarımillik icmal (Mid-year review) sənədi ilə uyğunluq təşkil etdiyindən Beynəlxalq Büdcə Əməkdaşlığının komandası tərəfindən sözgedən sənəd qismində tədqiq edilmişdir. Belə ki, metodologiyaya əsasən yarımillik icmal sənədində makroiqtisadi göstəricilər əsasında iqtisadiyyatın mövcud vəziyyəti qiymətləndirilməli, dövlət büdcəsinin gəlirlərinin və xərcləri, habelə dövlət borclarının dəqiqləşdirilmiş göstəriciləri təqdim olunmalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, "2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə" Qanun layihəsinə dair izahat və digər aidiyyəti məlumatlar yarımillik vəziyyət əsasında ilin sonunda gözlənilən büdcə parametrlərini özündə əks etdirir. Sözügedən məlumatların nazirliyin internet sahifəsində dərc edildiyi nəzərə alınaraq, Beynəlxalq Büdcə Əməkdaşlığı ("International Budget Partnership") təşkilatı tərəfindən həmin məlumatların Yarımillik icmal (Mid-Year Review) sənədi kimi araşdırılmış, bununla da Açıq Büdcə Sorğusu - 2021 reytingində bu sənəd sayəsində bir xeyli yaxşılaşma olmuşdur.

Eyni zamanda Maliyyə Nazirliyi tərəfindən "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 20.2-1-ci maddəsinə əsasən dövlət büdcəsinin icrası haqqında Qanun layihəsi və müvafiq hesabat hazırlanmış, nazirliyin internet sahifəsində dərc edilmişdir. Əvvəlki illərdə "dövlət büdcəsinin icrası barədə Qanun" layihəsi ilə birlikdə Milli Məclisə təqdim edilən "dövlət büdcəsinin icrasına barədə hesabat" hazırlansa da Maliyyə Nazirliyinin saytında həmin hesabat yerləşdirilmədiyindən qiymətləndirmə zamanı nəzərə alınmırdı. Daha sonra isə Maliyyə Nazirliyi 2019-cu ilin icra hesabatından başlayaraq büdcəsinin icrası barədə Qanun ilə birlikdə dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabatları da nazirliyin rəsmi internet sahifəsində yerləşdirməyə başladı. Sözügedən hesabatda təsdiq olunmuş qanundan fərqli olaraq daha geniş əhatəli məlumatlar, o cümlədən makroiqtisadi göstəricilər üzrə proqnozlarla faktiki nəticələr arasında müqayisəli məlumatlar, habelə büdcənin gəlir və xərcləri üzrə proqnoz və icra rəqəmlərinin müqayisəli təhlil, onlar arasında kənarlaşmalar (fərqlər) göstərilir və izahatı verilir ki, bu da Açıq Büdcə Sorğusunda müvafiq suallar əsasında qiymətləndirilmişdir.

Bütün bunların fonunda Açıq Büdcə indeksi-2021 hesabatının nəticələrinə əsasən Azərbaycan 57 balla orta büdcə açıqlığına malik ölkələr qrupunda (41-60 bal) yer almışdır. "International Budget Partnership" təşkilatının reyting göstəriciləri əsasında apardığımız tədqiqatlara əsasən demək olar ki, "orta" büdcə açıqlığına malik ölkələrin sayı son illər ərzində getdikcə artmaqdadır.

Buna baxmayaraq bir çox ölkələr son 5-10 il ərzində "orta" büdcə açıqlığı kateqoriyasından irəli gedə bilmir, növbəti illərdə də bu səviyyədə qalır ki, bu vəziyyətə "orta kateqoriya tələsi" deyə bilərik. Bu əsasda, Azərbaycan üçün əsas diqqət yetirilməli olan məsələ "orta kateqoriya tələsi"nə düşməmək, reytingin daha da yüksəldilməsi üçün zəruri addımlar atmaqdır.

Bu baxımdan strateji büdcə planlaşdırılması islahatları üzrə görülən işlərin sürətləndirilməsi, 2023-2026-cı illər üzrə Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsi sənədinin məzmununu və dərc edilmə müddətinin beynəlxalq standartlara, həmçinin Açıq Büdcə Sorğusunun metodologiyasına uyğun tərtib olunması diqqətə alındığı təqdirdə növbəti indeksdə Azərbaycanın mövqeyinin xeyli yaxşılaşacağını söyləmək olar.

Maliyyə Nazirliyi tərəfindən mövcud büdcə işi praktikasında görülən işlərin cari il ərzində də davam etdirilməsi, habelə bəzi büdcə sənədlərinin bir qədər təkmilləşdirilərək beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması sayəsində Azərbaycanın adekvat büdcə açıqlığına (61 bal və ya daha çox) malik ölkələr qrupuna aid edilmə imkanları mümkündür.

Büdcə təqviminə əsasən indeksin növbəti raundu, yəni Açıq Büdcə Sorğusu-2023 üzrə qiymətləndiriləcək büdcə sənədlərinin əksəriyyətinin hazırlanması ilə bağlı işlər hələ də başlamadığından bu sahədə reytingin daha da yüksəldilməsi üçün həm institusional həm də texniki imkanlar çoxdur. Bunun üçün sadəcə metodologiyanın daha da dərinədən öyrənilməsi, hal-hazırda görülən işlərin davam etdirilməsi və eyni zamanda bəzi büdcə sənədlərində təkmilləşdirilmənin aparılması vacibdir. Ümumilikdə bu ilki reyting göstəricisində qeydə alınmış sürətli irəliləyiş ölkənin mövqeyinin Açıq Büdcə İndeksinin növbəti buraxılışında (Open Budget Index-2023) ilk 10 yerdən biri olmaq potensialının geniş olduğunu söyləməyə imkan verir.

NƏTİCƏ

Son dövrlərdə ölkəmizdə şəffaflığın və hesabatlılığın yüksəldilməsi istiqamətində, habelə büdcə sənədlərinin məlumatlılığını artırmaqla ictimaiyyətə vaxtında açıqlanması, maraqlı tərəflərlə məhsuldar əməkdaşlıq üzrə işlər daha da sürətlənmişdir. Sözügedən istiqamətlərdə müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi Açıq Büdcə İndeksi üzrə hesabatda ölkənin mövqeyinin əhəmiyyətli yaxşılaşması ilə nəticələnmişdir.

Qeyd olunanların fonunda makroiqtisadi dayanıqlığı, maliyyə və borc intizamını təmin edən büdcə siyasətinin həyata keçirilməsi üçün yeni büdcə qaydasının tətbiqi və nəticəsizli büdcə tərtibi mexanizminin təşkili məqsədlə zəruri şəraitin yaradılması üçün Ortamüddətli xərclər çərçivəsi üzrə islahatlar davam etdirilir. Bu platformada həyata keçirilən işlərin növbəti nəticəsi olaraq cari ilin may ayında açıqlanan Açıq Büdcə Sorğusu - 2021 hesabatında ölkənin mövqeyi 22 bal irəliləmişdir.

Ümumilikdə belə sürətli irəliləyiş fonunda ölkənin mövqeyinin Açıq Büdcə İndeksinin növbəti buraxılışında (Open Budget Index-2023) ilk 10 yerdən biri olmaq potensialının geniş olduğu nəzərə alınaraq bu sahədə görülən işlərin daha da sistemli reallaşdırılması məqsədlə büdcə sistemi haqqında qanunun təkmilləşdirilməsi bu istiqamətdə görüləcək işlər üçün əsas normativ baza formalaşdırıla bilər.

Yuxarıda qeyd olunanların fonunda bu sahədə görülən işlərin davam etdirilməsi və bəzi büdcə sənədləri üzrə təkmilləşmənin aparılması sayəsində Açıq Büdcə İndeksi-2023 hesabatında ümumi nəticəyə görə ölkənin mövqeyində əhəmiyyətli irəliləyişin mümkün olduğu qənaətinə gəlməklə bərabər büdcə sənədləşməsinin keyfiyyətə yeni mərhələyə keçməsilə Azərbaycanın adekvat büdcə açıqlığına (61 bal və ya daha çox) malik ölkələr qrupuna aid edilə biləcəyi imkanlarının geniş olduğu vurğulana bilər.

Bu əsasda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 fevral 2020-ci il tarixli 1859 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş Açıq hökumətin təşviqinə dair 2020-2022-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planının "Maliyyə şəffaflığının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər" bölməsində qeyd olunan tədbirlərin həyata keçirilməsi, habelə "Biznes mühiti və beynəlxalq reytinglər" üzrə Komissiyanın fəaliyyət istiqamətləri daxilində yaradılmış işçi qrupları tərəfindən həyata keçirilən işlərin davam etdirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Qeyd olunan sistemli tədbirlərin həyata keçirilməsi ölkəmizin Açıq Büdcə İndeksi ilə yanaşı digər beynəlxalq reytinglərdə mövqeyinin yaxşılaşması ilə nəticələnəcəkdir ki, bu da öz növbəsində biznes mühitinin yaxşılaşmasında əksini tapmaqla bərabər postpandemiya və postkonflikt dövrünün quruculuğunda ölkənin yerli və xarici investorlar üçün cəlbediciliyini daha da artırmağa xidmət edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2020-2022-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
<http://www.e-qanun.az/framework/44619>
2. Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında Qanunu
<https://e-qanun.az/framework/46590>
3. "Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə dair İzahat
http://www.maliyye.gov.az/scripts/pdfjs/web/viewer.html?file=/uploads/news_files/5fe0996cc4b44.pdf
4. "2021-ci ilin dövlət və icmal büdcələrinin ilkin göstəricilərinə dair açıqlama
<http://www.maliyye.gov.az/scripts/pdfjs/web/viewer.html?file=/uploads/static-pages/files/5f522c88a7d84.pdf>
5. 2020-ci il dürüsləşdirilmiş dövlət və icmal büdcələrinin layihələri və parametrləri"
<http://www.maliyye.gov.az/static-page/page/185>
6. Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsinin icrası barədə hesabat
<http://www.maliyye.gov.az/scripts/pdfjs/web/viewer.html?file=/uploads/static-pages/files/5f080b43e68ae.pdf>
7. Biznes mühiti və beynəlxalq reytinglər üzrə Komissiyanın Effektiv idarəetmə və makroiqtisadi göstəricilər İşçi qrupunun iclasları
<https://azranking.az/meetings>
8. Open Budget Survey Methodology
https://www.internationalbudget.org/sites/default/files/2020-04/2019_Methodology_EN.pdf
9. Qlobal Rəqabətqabiliyyətlilik hesabatı – 2019
https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
10. Open Budget Survey 2021: Azerbaijan
<https://internationalbudget.org/sites/default/files/country-surveys-pdfs/2021/open-budget-survey-azerbaijan-2021-en.pdf>
11. Open Budget Survey 2021-Global Report
<https://internationalbudget.org/wp-content/uploads/Open-budget-survey-2021.pdf>
12. The Power of Making It Simple: A Government Guide to Developing Citizen
<https://internationalbudget.org/wp-content/uploads/Citizen-Budget-Guide.pdf>

OPEN BUDGET INDEX: CURRENT SITUATION, NEW TRENDS AND OPPORTUNITIES

Elmir EYVAZ-ZADA

SUMMARY

This article assesses the current situation in Azerbaijan on fiscal accountability, taking into account international experience, as well as a detailed analysis of the work done in recent years in the field of budget transparency. At the same time, the indicators in the report of the Open Budget Survey, which is a fiscal diagnostic tool for budget transparency, were analyzed, and appropriate recommendations were made to improve the country's position in the medium term.

Budget documents published by the Ministry of Finance were used for further analysis in the Article. The opportunities to improve the country's ranking on the Open Budget Index were explored using a systematic approach and comparative analysis methods.

Keywords: *Open Budget Index, fiscal transparency, accountability, budget policy*

ИНДЕКС ОТКРЫТОСТИ БЮДЖЕТА: ТЕКУЩАЯ СИТУАЦИЯ, НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ВОЗМОЖНОСТИ

Эльмир ЭЙВАЗ-ЗАДА

РЕЗЮМЕ

В данной статье дана оценка текущей ситуации в Азербайджане по фискальной подотчетности с учетом международного опыта, а также подробный анализ проделанной за последние годы работы в сфере бюджетной прозрачности. При этом были проанализированы показатели в отчете Обзора открытости бюджета, который является инструментом фискальной диагностики прозрачности бюджета, и даны соответствующие рекомендации по улучшению положения страны в среднесрочной перспективе.

Для дальнейшего анализа в статье использовались бюджетные документы, опубликованные Министерством Финансов. С использованием системного подхода и методов сравнительного анализа изучались возможности улучшения рейтинга страны в Индексе Открытости Бюджета.

Ключевые слова: *индекс открытости бюджета, фискальная прозрачность, подотчетность, бюджетная политика.*

Məqalə redaksiyaya daxil olub: 17.05.2022.

Çara qəbul olunub: 23.06.2022